

Akdeniz Bölgesi Sahil Şeridi Deniz Balıkçılığının Sosyoekonomik Yapısı*

Naciye ERDOĞAN SAĞLAM**, Emir KARADAL

Ordu Üniversitesi, Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi, Ordu

Geliş : 25.04.2016

Kabul : 28.07.2016

Araştırma Makalesi / Research Article

**Sorumlu Yazar: nes-34@hotmail.com

Basılı ISSN: 1300 – 4891 E.Dergi ISSN: 1308 - 7517

Özet

Bu çalışmada Hatay, Adana, Mersin ve Antalya illeri Akdeniz sahil şeridi limanlarına kayıtlı balıkçı tekneleri sahiplerinin örgütlenme ve sosyoekonomik yapıları değerlendirilmiştir. Hatay İl'inde 99, Adana'da 11, Mersin'de 53 ve Antalya'da 89 kişi olmak üzere sahil şeridinde tüm ilçe ve beldelerde faaliyette bulunan 253 adet balıkçı ile anket yapılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda tekne sahiplerinin sosyoekonomik yönden önemli farklılıkları olmadığı görülmüş, sosyal güvencelerinin olmaması, gelir seviyelerinin düşük olması, bilinçsiz avlanmanın önüne geçilememesi ve denetimlerin yetersiz olması gibi sorunlar tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Akdeniz, sosyoekonomik yapı, deniz balıkçılığı, Türkiye

Socio-economic Structure of Pelagic Fishing in the Coastal Mediterranean Region

Abstract

In this research, collective organization structure and the socio-economic conditions of the fishermen with fishing boats registered to the harbors in provinces of Hatay, Adana, Mersin and Antalya on the Mediterranean coast. A survey was carried out with the participation of 253 fishermen consisting of 99 fishermen from the province of Hatay, 11 from Adana, 53 from Mersin and 89 from Antalya all of whom work in various counties and districts of the given provinces. As a result of the evaluations, it was seen that the boat owners didn't vary significantly in terms of socio-economic parameters, furthermore; problems such as having no social securities, low incomes, not being able to prevent insensible fishing and lack of supervision were detected.

Keywords: Mediterranean Sea, socio-economy, marine fisheries, Turkey

*Bu çalışma yüksek lisans tezinden özetlenmiştir

GİRİŞ

Günümüzde, özellikle gelişmiş ülkelerde insanlar beslenmelerine çok dikkat etmektedir. Besleyici değeri oldukça yüksek, insan beslenmesi için son derece önemli bir gıda kaynağı olan, çoklu doymamış yağ asitleri yönünden zengin balık ve diğer su ürünleri beslenmede ilk sıralarda yer almaktadır.

Akdeniz'in kıyı kesimi deniz balıkçılığı açısından Hatay, Adana, Mersin, Antalya illeriyle sınırlandırılmakta ve avlanan su ürünleri ile Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ayrıca bölge insanlarına geçim kaynağı sağlaması açısından da önemli bir yere sahiptir.

Akdeniz Bölgesi Türkiye'nin toplam avlanan deniz ürünlerinin %4,6'sına, tekne sayısının da %12,7'sine sahiptir. Bu göstergeleri ile bölge deniz ürünleri avcılığında diğer 3 büyük denizin gerisinde kalmakla birlikte, bölgede tür çeşitliliği diğer bölgelerden daha fazladır (Taşdan vd., 2010).

Ülkemiz denizlerinin farklı kıyı yapılarına ve av potansiyeline sahip olması bu bölgelerde avlanan balıkçılık filolarında da farklılıklar oluşturmaktadır. Avcılık trol, uzatma ağları, fanyalı ağlar, uzun oltalar, kapanlar ve orkinos türleri için gırgır ağları ile yapılmaktadır.

Türkiye’de toplamda kayıtlı 13.727 adet teknenin 1.847 adedi Akdeniz’dedir. En fazla tekne sayısı ise uzatma avcılığı, paraketa ve olta balıkçılığı gibi, trol ve gırgır dışındaki avcılık faaliyetlerini gerçekleştiren teknelerdir (Tablo 1). (TÜİK, 2013),

Tablo 1. Akdeniz’deki avcılık yöntemine göre tekne sayıları ve av araçları

	Toplam	Akdeniz
Trol gemisi	741	202
Gırgır gemisi	454	60
Taşıyıcı gemi	173	8
Uzatma ağları	8315	868
Algarna ve dreçler	297	7
Paraketa ve oltalar	3421	697
Diğer	326	5
Toplam	13.727	1847

Bu araştırmada, Akdeniz bölgesi deniz balıkçılığının durumu, balıkçıların örgütlenme yapıları, kooperatiflerin yapısı ve sorunları ile kooperatif üyesi balıkçıların sosyoekonomik yapısının ortaya koyulması amaçlanmıştır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışma, 2014 yılında Akdeniz bölgesinde yer alan Hatay, Adana, Mersin, Antalya illerinde avcılık yapan balıkçılar ve tekne sahipleri ile yüz yüze görüşmeler yoluyla doldurulan anket formlarından elde edilen verilerle yürütülmüştür (Şekil 1). Ayrıca Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlüklerinden elde edilen teknelere (Hatay 469, Adana 204, Mersin 654, Antalya 753 adet) ve kooperatiflere ait bilgilerden, TÜİK balıkçılık istatistiklerinden ve üniversitelerce yapılan araştırma sonuçlarından faydalanılmıştır.

Şekil 1. Çalışma sahası (Anonim, 2014)

Araştırma, Akdeniz Bölgesi'nde deniz balıkçılığı yapan 253 adet balıkçı ile 23 adet sorudan oluşan bir anket çalışması yapılarak yürütülmüştür. Anket sorularına verilen kesin cevaplar üzerinden hesaplama yapılmıştır. Örneklenecek anket sayıları hesaplanırken Hatay, Adana, Mersin ve Antalya illerinde tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. %95 güven aralığında %5 hata payı oranında hesaplama yapılmıştır.

Örnek büyüklüğünün hesaplanmasında kullanılan eşitlik aşağıda verilmiştir (Yamane, 1962):

$$n = [N \sum (Nh Sh^2)] / [N^2 D^2 + S Nh Sh^2] \quad (1)$$

Bu eşitlikte :

n: Toplam örnek sayısı

N: Toplam balıkçı teknesi sayısı

Nh: Söz konusu ildeki balıkçı teknesi sayısı

Sh: Söz konusu ildeki gemilere ait standart sapma

Sh²: Söz konusu ildeki gemilere ait varyans

D²: d² / Z²

(2)

d: 0.10*X değerine eşit olup, popülasyon ortalamasında izin verilen hata

Z: %95 güven sınırına göre normal dağılım tablosundaki Z değeri

Buna göre Hatay, Adana, Mersin ve Antalya illeri için aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 2'de Hatay, Adana, Mersin ve Antalya için yapılması gereken anket sayıları ve yapılan anket sayıları verilmiştir. En fazla örnekleme yapılan iller Antalya ve Hatay'dır. En az örnekleme ise Adana ilinde yapılmıştır.

Tablo 2. İllerde hesaplanan ve uygulanan örnek sayıları

İller	Toplam tekne sayısı (n)	Toplam tekne sayısı (%)	Hesaplanan örnek sayısı (n)	Hesaplanan örnek oranı (%)	Uygulanan örnek sayısı (n)	Uygulanan örnek oranı (%)
Hatay	469	22,55	29	30,85	99	39,13
Adana	204	9,81	11	11,70	11	4,34
Mersin	654	31,44	19	20,21	54	21,34
Antalya	753	36,20	35	37,24	89	35,17
Toplam	2080	100,00	94	100,00	253	100,00

Balıkçıların sosyal ve ekonomik durumu ile kooperatifleşmeyi anlamaya yönelik olarak anket formları oluşturulmuştur.

Anket formunda teknelerin teknik ve fiziksel özellikleri, kullanılan av araçları, teknede çalışan tayfa sayıları, tayfalara yapılan ödeme şekli, balıkçıların yaş ve eğitim durumları, çocuk sayıları, sosyal güvence durumları, balıkçılığı seçme nedenleri, gelir memnuniyetleri, ürün pazarlama şekilleri ve kooperatif üyelikleri gibi sorulara yer verilmiştir. Fakat anket formunda yer alan bazı sorulara tüm balıkçılar tarafından net yanıtlar verilememesi nedeniyle tekne donanımları, tekne özellikleri (GT), yapım yeri ve yılı gibi konular araştırma kapsamına dahil edilememiştir.

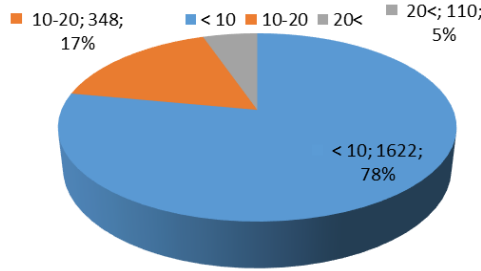
Çalışma süresince anketlerden elde edilen veriler, SPSS ve Excel programında düzenlenmiş, mutlak ve oransal olarak hesaplanmış, tablo ve grafikler halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Bulgular çalışma amacı doğrultusunda teknelerin fiziksel ve teknik özellikleri ile balıkçıların sosyoekonomik yapıları olarak iki ayrı aşamada incelenmiştir.

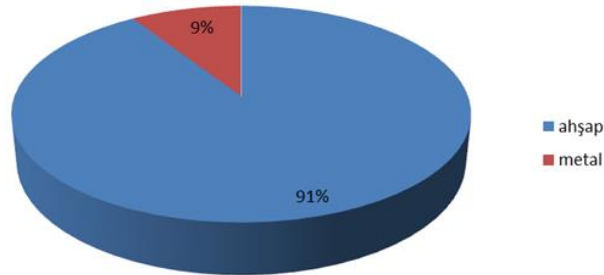
Avlama Filosunun Teknik ve Fiziksel Özellikleri

Çalışma alanında Hatay, Adana, Mersin ve Antalya İl ve ilçelerine bağlı bulunan tarım müdürlüklerinden elde edilen veriler aracılığı ile avlama filosunun teknik özellikleri belirlenmiştir. Bu verilere göre; bölgede balıkçılıkla uğraşan teknelerin %78'inin 10 m'den küçük kıyı balıkçılığı yapan %17'sinin 10-20 metre arası tekneler ve %5'inin 20 m'den büyük gırgır ve trol balıkçılığı yapan tekneler olduğu tespit edilmiştir (Şekil 2).

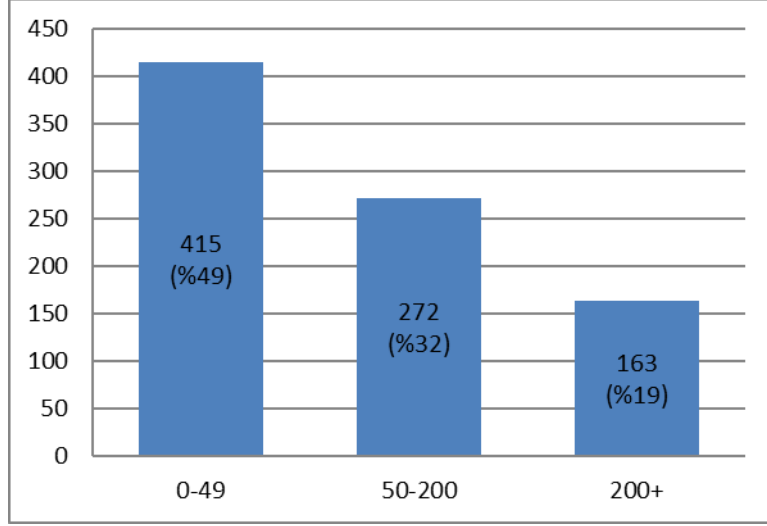
Şekil 2. Tekne boyları (m)

Bölgedeki teknelerin %9'unun metal ve %91'inin ahşap malzemeden yapıldığı görülmüştür (Şekil 3). Ahşap teknelerin daha fazla kullanılmasının nedeni araştırılmış, su aldıklarında kolay batmamaları, bakım ve onarımlarının basit ve ucuz olduğu, kıyıya kolayca çıkarılabilmeleri gibi nedenlerle daha fazla tercih edildiği belirtilmiştir.

Şekil 3. Yapım malzemesine göre tekneler

Kullanılan teknelerin %49'unun 1-50 hp arasında, %32'sinin 51-200 hp arasında motor gücüne sahip olduğu ve kalan kısmında 200 hp'den daha fazla motor gücüne sahip oldukları görülmüştür (Şekil 4).

Şekil 4. Tekne motor gücü oranı

Balıkçıların Sosyoekonomik Yapıları

Akdeniz Bölgesi'nde tekne sahibi ve tayfalarla yapılan anketler sonucunda sosyoekonomik durumları incelenmiş, %67'sinde 2-3, %5'inde 4'ten fazla tayfa çalıştığı, %28'inde ise 1 veya hiç tayfa çalışmadığı, tayfa çalıştırmayan tekne sahiplerinin ödeme yapmadığı, kalan kısmında %77'sinin pay, %19'unun ise maaş şeklinde ödeme yaptığı belirlenmiştir. Tayfaların %76'sının aile dışından, %22'sinin aileden, %22'sinin hem aileden hem dışarıdan oluştuğu görülmüştür. Ayrıca balıkçıların tamamının eşi ile birlikte balığa çıkmadığı, %68'inde aynı aileden 0-2 kişinin, %29'unda 3-5 kişinin, %3'ünde ise 6'dan fazla kişinin balıkçılık yaptığı tespit edilmiştir (Tablo 3).

Balıkçıların yaşlarının %56'sının 31-50 yaş arasında, %7'sinin 30 yaşından küçük, %37'sinin 50 yaş üstünde olduğu belirlenmiş, %66'sının ilkokul, %26'sının ortaokul, %7'sinin lise, %1'inin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Balıkçıların %82'sinin evli, %16'sının bekar, %2'sinin boşanmış olduğu, %54'ünün 0-3, %44'ünün 4-7 arasında, %2'sinin ise 7'den fazla çocuğu olduğu belirlenmiş, %61'inin ev sahibi, %39'unun kiracı olduğu tespit edilmiştir. Balıkçıların %3'ünün 45 yıldan fazla süredir, %90'ının ise ortalama 30 yıldır balıkçılık yaptığı belirlenmiş, minimum 1 yıllık maksimum 60 yıllık balıkçılık tecrübesi olan bireye rastlanmıştır. Anket sonuçlarına göre %44'ü balıkçılığı bırakmayı düşünmediklerini, %56'sı bu işi mecburiyetten yaptıklarını, ileride bırakmayı düşündüklerini, çalışma şartları ve gelir memnuniyetsizliği nedeniyle %94'ünün çocuklarının balıkçılık yapmasını istemediğini bildirmişlerdir. Balıkçıların %1'i balıkçılıktan elde ettikleri gelirin iyi olduğunu, %16'sının orta düzeyde, %83'lük kısım ise gelirin yetersiz olduğunu bildirmişlerdir. %25'inin baba mesleği olması nedeniyle işlerini sürdürdükleri, %31'inin deniz tutkusundan kaynaklı hobi olarak balıkçılık yaptığı, %44'ünün ise zorunluluktan balıkçılık yaptığı belirlenmiştir. %78'inin geçimini yalnızca balıkçılıktan sağladığı, %22'sinin ise balıkçılık dışında şoförlük, inşaat,

mobilya, çiftçilik ve farklı ticaret alanlarından geçim sağladıkları, %72'sinin sosyal sağlık kuruluşlarına üye olduğu %28'inin ise hiçbir sağlık güvencesi olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 3).

Balıkçıların %24'ünün balığa çıkma süresi minimum 6 ay, maksimum 9 ay, kalan kısmın 9 aydan fazla olduğu, günlük çalışma sürelerinin ortalama 4-10 saat arasında olduğu, %70'inin ise 10 saatten fazla denizde kaldıkları tespit edilmiştir (Tablo 3).

Balıkçıların %72'sinin kooperatif ve birliklere üye olduğu, %11'inin saygınlık ölçüsü olarak görmesi sebebiyle, %84'ünün bürokratik kolaylıklardan faydalanmak amacı ile %5'inin ise pazarlamada fiyat avantajı sağlamak için kooperatife üye olduğu tespit edilmiştir. %79'u avladıkları ürünü komisyoncular aracılığı ile %16'sı kendi teknelerinden satış yaparak, %5'i ise kooperatifler aracılığıyla pazarlama yaptığını bildirmişler ve %79'unun pazarlama yaparken fiyat farklılığı, rekabet gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Sosyoekonomik göstergeler

Tayfa Sayısı	0-1	25	10	41	81
	2-3	59	-	8	5
	4>	4	-	5	3
Tayfa Durumu	Aileden	12	1	3	36
	Dışarıdan	73	9	51	52
	Hem dışarıdan Hem aileden	-	-	-	1
	Sadece kendisi	5	-	-	-
Eşi İle Balığa Çıkanlar	Evet	-	-	-	-
	Hayır	99	11	53	89
Tayfa Ödeme Şekli	Maaş	30	-	13	4
	Pay	55	9	41	83
	Diğer	5	1	-	2
Yaş Durumu	16-30	11	2	5	-
	31-50	57	5	37	36
	50>	22	3	12	53
	Ortalama	43,9	37,54	43,6	51,9
Eğitim Durumu	İlkokul	53	9	40	57
	Ortaokul	26	-	14	23
	Lise	9	1	-	8
	Yüksekokul	2	-	-	1
	Yok	-	-	-	-
Medeni Hali	Evli	64	9	46	80
	Bekar	23	1	8	8
	Boşanmış	3	-	-	1
Çocuk Sayısı	0-3	26	5	24	52
	4-7	35	3	19	30
	7>	4	-	-	-
	Ortalama	2,2	1,9	1,96	2,23
Barınma Durumları	Ev sahibi	54	6	27	50
	Kiracı	36	4	27	39
	Barınak	-	-	-	-
Ailede Balıkçılık Yapan Kişi Sayısı	0-2	11	10	54	78
	3-5	10	-	-	10
	6>	-	-	-	1
	Ortalama	0,57	0	0,11	0,33
Balıkçılığı Seçme Nedenleri	Baba mesleği	15	4	20	21
	Zorunluluk	60	2	17	29
	Deniz tutkusu	14	4	17	37
Balıkçılık Tecrübesi (yıl)	15<	8	1	2	2
	15-45	50	9	49	84

	45>	2	-	3	3
	Ortalama	27,15	20,9	25,4	32,6
Bırakma Düşünceleri	Evet	61	2	18	27
	Hayır	29	8	36	62
Çocuklarının Yapmasını İsteyenler	Evet	9	2	2	7
	Hayır	84	9	52	82
Balığa Çıkma Zamanları (ay)	2-5	-	-	-	-
	6-9	24	-	11	25
	10-12	70	11	43	64
Günlük Çalışma Süresi (saat)	4-6	3	7	39	32
	6-8	5	-	-	-
	8-10	14	1	-	3
	10>	73	3	15	54
Geçimini Balıkçılıktan Sağlayanlar	Evet	75	5	37	74
	Hayır	19	5	17	15
Gelir Memnuniyeti	İyi	2	-	-	1
	Orta	22	-	2	14
	Kötü	70	11	49	74
Sosyal Güvence	Var	61	7	30	63
	Yok	33	3	24	22
Sosyal Üyelik	Var	41	7	48	81
	Yok	51	4	6	8
Balığı Pazarlama Şekli	Komisyoncu	70	9	47	66
	Kendi	9	1	7	22
	Kooperatif	11	-	-	1
Pazarlamada Yaşanan Sorunlar	Var	58	11	47	80
	Yok	38	-	7	9
Kooperatif Üyesi Olma Nedenleri	Saygınlık ölçüsü olarak	2	-	6	7
	Pazarlamada fiyat avantajı olsun diye	3	-	4	-
	Bürokratik kolaylıklardan faydalanmak	27	9	37	66

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada Akdeniz Bölgesi deniz balıkçılığının sosyoekonomik durumunu ortaya koyup, mevcut sorunları tespit etmek ve çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.

Yapılan çalışma neticesinde balıkçılığın bölge insanının yaşamında önemli bir yer teşkil ettiği görülmüştür.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde; Bölgenin %77'sinde 12 m'den küçük teknelerle balıkçılık yapılması, gerek ekolojik koşullar gerekse ekonomik durumdan kaynaklı yöre insanının küçük balıkçılığa eğilim göstermiş olmasının sonucudur. Ayrıca küçük tekneler dışındaki teknelerin trol ve gırgır tekneleri olması bölgede gırgır ve trol balıkçılığının da yaygın olduğunun bir göstergesidir. Bunun yanında, su aldıklarında kolay batmamaları, kıyıya kolayca çıkartılabilmeleri ve tamiratlarının balıkçılar tarafından da yapılabilmesi nedeniyle %91'lik kısımda teknelerin yapımında ahşap malzeme tercih edildiği belirlenmiştir.

Sosyal grupta değerlendirilen konular içinde en önemlisi olan tayfa ile ilgili bilgiler irdelendiğinde bölgedeki teknelerin %65'lik kısmının en az 1 tayfa ile çalışması dikkat çekmektedir. Akdeniz'de balıkçılar en az 1 tayfa ile çalışmakta iken Karadeniz bölgesinde balıkçıların 2-3 tayfa ile çalışmaları Karadeniz'deki balıkçılığın Akdeniz bölgesine oranla daha aktif olduğuna işaret etmektedir. Akdeniz bölgesinde turizm alanında da iş bulma

imkânının fazla olması, genç nüfusun bu alanda çalışmaya rağbet ettiğinin göstergesi olabilir.

Eşleri ile birlikte balığa çıkan bireylerin oranını incelediğimizde bölgedeki balıkçıların tamamının eşi ile birlikte balığa çıkmaması göze çarpan önemli noktalardan birisidir. Bu durum kadınların sektör içinde yer almadığının göstergesidir.

Yapılan anketler sonucunda balıkçılardan alınan bilgilere göre 30 yaşından büyük olan balıkçıların %93 oranında bulunması gençlerin balıkçılığa ilgi duymadıklarına işaret etmektedir. Bölgede yaşayan gençler balıkçılık yerine turizm başta olmak üzere farklı iş alanlarını tercih etmektedirler. Diğer yandan balıkçılık deneyimlerinin ortalama olarak 15 yıldan fazla olması bu mesleğin geçmişten günümüze yok olmayan bir meslek olduğunun da göstergesidir.

Eğitim durumları değerlendirildiğinde Akdeniz’de yer alan balıkçıların eğitim durumlarının diğer bölgelere göre daha düşük oranlarda olduğu görülmüştür. Özellikle Akdeniz bölgesinin en sosyal ve gelişmiş illerinden olan Hatay, Mersin ve Antalya’da balıkçılar arasında nadir de olsa üniversite mezunlarının çalıştığı dikkat çekmektedir. Yüksekokul mezunlarının bu illerde turizm sektörüne yönelmesi balıkçılığı iş alanı olarak görmelerinde ikinci plana atmaktadır. Uzmanoğlu vd. (2013) Eğridir Gölü’nde yaptıkları çalışmada balıkçıların % 72,50’sinin ilkokul, %15,83’ünün ortaokul, % 8,33’ünün de lise ve % 1,67’sinin de üniversite mezunu olduğu belirtmişlerdir. Akçakoca ve Gökçeada balıkçıları ile yapılan çalışmalarda sırasıyla, 30-39 yaş; %18, %8, 40-49 yaş; %36, %46, 50-59 yaş; %33, %29, 60 yaş üstü; %13, %8 oldukları bildirilmiştir. Bunun yanısıra İlköğretim, lise ve üniversite mezunları Akçakoca, Gökçeada, Zonguldak ve Orta Karadeniz balıkçıları ile yapılan çalışmalarda sırasıyla; %67, %31,%2; %54, %29, %17; %76, %20, %4 ve %81, %18, %1 olarak belirtilmiştir (Yücel, 2006; Doğan ve Gönülal, 2011; Aksoy ve Koç, 2012; Yağlıoğlu, 2013). Taşdan vd. (2010) Hatay-Muğla (Fethiye) arasında yer alan kıyı şeridinde bulunan bölgede yaptıkları çalışmada ortalama balıkçı yaşının 44 ve ortalama mesleki tecrübe süresinin 25 yıl olduğunu, ortalama hane halkı genişliğinin 3,8 kişi ve balıkçıların %61’inin ilkokul mezunu olduğunu bildirmişlerdir.

Balıkçılıkla uğraşan ailelerin ortalama 3 çocuğa sahip olması, bireylerin geçim sıkıntısı nedeniyle daha fazla çocuk yapmayı tercih etmediğini işaret etmektedir. Gökçeada balıkçıları ile yapılan çalışmada %83,3’ünün evli olduğu, hane halkı nüfusunun 1-6 kişi olduğu ve en yüksek oranda %33,3 ile 4 kişi oldukları (Doğan ve Gönülal, 2011), Zonguldak balıkçıları ile yapılan çalışmada %78’inin evli, %22’sinin bekar oldukları (Aksoy ve Koç, 2012), Akçakoca balıkçıları ile yapılan çalışmada ise %93’ünün evli, %7’sinin bekar olduğu (Yağlıoğlu, 2013) bildirilmiştir.

Ailede balıkçılık yapan kişi sayısına baktığımızda %68’inde aynı aileden 1 veya 2 kişinin balıkçılık yaptığını belirlenmiş olması yeni neslin balıkçılığa fazla ilgi duymadığını göstermektedir.

Balıkçılığı seçme nedenleri diğer illerde çeşitlilik göstermekle birlikte Hatay ilinin büyük kısmı zorunluluktan bu işi yaptıklarını bildirmiştir. Bu durum bölge insanının balıkçılık dışındaki ticaret alanlarından yeterli kazanç sağlayamadığına işaret etmektedir. İstanbul balıkçıları ile yapılan çalışmada %44,3’ünün işsizlik nedeniyle, %17,3’ünün aile bütçesine katkı amacıyla, %15,’inin hobi olarak, %14,4’ünün baba mesleği olması sebebiyle balıkçılık yaptıkları bildirilmiştir (Doğan, 2010).

Ekonomik durumları irdelendiğinde balıkçılık, yetersiz gelir sağlayan ve ağır şartlar altında çalışılan bir iş alanı olarak bilinmesine rağmen bölgedeki bireylerin %56’sının

balıkçılığı bırakmayı düşünmedikleri, işlerini severek yaptıkları fakat çoğunluğunun çocuklarının bu işi yapmasını istemedikleri tespit edilmiştir.

Av miktarı ve türüne bağlı olarak illere göre değişiklik göstermekle birlikte bireylerin denizden elde ettikleri gelir bakımından memnuniyetleri değerlendirildiğinde bölgenin genelinde balıkçıların yalnızca %1'inin gelirinden hoşnut olduğu belirlenmiştir.

Kooperatifleşme adı altında sosyal üyeliklerini değerlendirdiğimizde, bölgenin %72'sinin kooperatife üye olduğu belirlenirken Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bu oran %59'dur. Balıkçıların %84'ünün bürokratik kolaylıklardan faydalanmak amacı ile kooperatif üyeliğini tercih ettiği tespit edilmiştir. Buda bölgedeki balıkçıların çoğunluğunun birlik ve beraberlik içinde hareket ettiğinin, birbirlerine ve mesleklerine sahip çıkmaya çalıştıklarının göstergesidir. Hatay'da ise bu durumun aksi söz konusudur. Kooperatif üyeliği olmayan bireyler çoğunluğu oluşturmaktadır. Yücel (2006), Orta Karadeniz balıkçıları ile yapılan çalışmasında %43'ünün, Ünal vd. (2008), İzmir İli su ürünleri kooperatifi ile yapılan çalışmalarında kooperatife üye balıkçıların %59'unun, Doğan (2010), İstanbul'da yapılan çalışmasında %74,9'unun, Doğan ve Gönülal (2011), Gökçeada balıkçıları ile yaptıkları çalışmada balıkçıların %62,5'inin, Aksoy ve Koç (2012) çalışmalarında %76'sının, Yağlıoğlu (2013)'nun çalışmasında balıkçıların %67'sinin sosyal güvenceye sahip oldukları belirtilmiştir.

Balıkların pazarlamasının genellikle komisyoncular üzerinden yapılması ana kazancın büyük bir kısmının komisyonculara verildiğini işaret etmektedir. Bölgedeki balıkçıların büyük çoğunluğu komisyoncuların haksız kazanç sağladığı görüşünde birleşmişlerdir. Güngör vd. (2007) Tekirdağ İli'nde yaptıkları çalışmalarında balığın %55'inin komisyonculara, %23'ünün konserve fabrikalarına, %12'sinin kooperatif ve birliklere, %9'unun seyyar satıcı ve direkt tüketiciye pazarlandığını, Doğan ve Gönülal (2011), Gökçeada balıkçıları ile yaptıkları çalışmalarında yakalanan balıkların %78'inin kabzımal aracılığıyla, %29,2'sinin perakende olarak satıldığını, Yağlıoğlu (2013), Akçakoca balıkçıları ile yaptığı çalışmasında %93'ünün kabzımal aracılığıyla satış yaptığını, %7'sinin perakende olarak kendisinin sattığını bildirmiştir.

Çalışmamızda bölgedeki balıkçı eşlerinin balıkçılıkla ilgilenmediği tespit edilmiştir. Drewes (1982), Madras (Hindistan) yakınlarında yaptığı çalışmasında kadınların sosyo-ekonomi üzerindeki rolünü incelemiş, üretken organizasyonlara katılımı ve bu organizasyonların kadınlara oluşturduğu başlangıç girdisini değerlendirmiştir.

Balıkçıların pazarlama şekilleri ve karşılaştıkları sorunlar araştırılmış, %79'unun pazarlamayı komisyoncular aracılığıyla, %16'sının kendi olanaklarıyla ve %5'inin kooperatifler aracılığıyla ürünlerini pazarladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca %79'u pazarlama yaparken sorun yaşamadığını bildirirken, %21'i pazarlamada fiyat farklılıkları, ürün tazeliği ve rekabet gibi sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir. Çakır (1988), İzmir'de su ürünlerinin kredilendirilmesi, pazarlama kanalları ve fiyat dalgalanmaları konusunda araştırmalar yapmıştır.

Akdeniz Bölgesi'nde kıyıların daha çok kıyı balıkçılığına elverişli olması nedeni ile bölgedeki balıkçı teknelerinin yalnızca %15'inin gırgır ve trol avcılığı yaptığı belirlenmiştir. Bu oran Doğu Karadeniz Bölgesinde %8'dir. Akdeniz Bölgesi ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde avlanan türler, mevcut stoklar farklılık gösterse de balıkçılık faaliyetlerinde kullanılan tekneler açısından benzerlik göstermektedir. Lalande ve Dube (1990), Quebec (Kanada)'da 1987-1989 yılları arasında yaptıkları çalışmalarında kıyı balıkçılığının 10,6 metreden küçük teknelerinin verimsiz ekonomik performansını incelemişlerdir. Kıyı balıkçılığının o yıllarda sürekli düşme eğilimi gösterdiğini ve bazı

ticari öneme sahip türlerin av miktarlarındaki azalmanın balıkçıların gelirinde %17'lik düşmeye neden olduğunu ortaya koymuşlardır.

Balıkçıların %83'ü balıkçılıktan elde ettikleri gelirin yetersiz olduğunu ve imkan verildiği sürece farklı işler yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Chhaya vd. (1991), Hindistan'ın Gujarat eyaleti kıyılarında, trol ve uzatma ağlarıyla küçük ölçekli balıkçılığın ekonomik analizini incelemiş, düşük sermayeye rağmen yüksek net gelir sağladığı ve ekonomik olarak sürdürülebilir nitelikte olduğunu ifade etmişlerdir.

Akdeniz Bölgesi'nde ekolojik koşullar, teknik ekipman ve tecrübeli elemanların yetersizliği sebebiyle daha çok iç sularda yetiştiricilik yapılmaktadır. Balıkçılık yapan bireylerin %93'ünün 30 yaş üstünde olduğu, %66'sının ilköğretim mezunu olduğu, %67'sinin sosyal güvencesi olduğu, %78'inin geçimini yalnızca balıkçılıktan sağladığı kalan kısmında balıkçılık dışında farklı ticaret alanlarından gelir sağladıkları, %7'sinin 7 veya daha fazla kişiye bakmakla yükümlü olduğu tespit edilmiştir. Yücel (2006), Orta Karadeniz Bölgesi balıkçılığı ve balıkçıların sosyoekonomik durumunu incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, üretim anlamında iç su balıkları avcılığı ve yetiştiriciliğinin ön planda tutulduğunu, teknelerin boylarına göre 5-9,9 m boyundaki teknelerin artış gösterdiğini, nitelikli ürünün sunulabilmesindeki eylemlerin odak noktasını balıkçıların teşkil ettiğini belirlemiştir. Orta Karadeniz Bölgesindeki balıkçıların %51'i 30-50 yaş arasında, %1'inin ilköğretim mezunu olduğunu, %56'sının hiçbir sosyal güvencesi bulunmadığını, %34'ü ikinci iş olarak balıkçılık yaptığını, %54'ünün beş ve daha fazla bireye bakmakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında balıkçıların örgütlenmesinin önemine değinmiş, balıkçı birlikleri veya balıkçı kooperatiflerine sahip çıkılması gerektiğini vurgulamıştır.

Bölgede deniz balıkçılığı yapan teknelerin %77'sinin 12 m'den küçük olduğu, %23'ünün gırgır ve trol avcılığı yaptığı, balıkçıların minimum 6 ay ve maksimum 12 ay balığa çıktıkları, avcılık sürelerinin maksimum 72 saate ulaştığı, ağırlıklı olarak sardalya, kolyoz, barbunya, orkinos ve diğer kabukluların avcılığı yapıldığı tespit edilmiştir. Uzmanoğlu ve Soylu (2006), Karasu (Sakarya) Bölgesi deniz balıkçılarının sosyoekonomik yapısını inceledikleri araştırmalarında, balıkçıların yaş dağılımları, eğitim durumları, medeni durumları, eşlerinin eğitim ve iş durumu, avlanmanın hangi dönemlerde yapıldığı, toplam av günü sayısı, avlanan su ürünleri türleri, balıkçı teknelerinin özellikleri ve kullanılan av araçlarını irdelemişlerdir. Araştırma neticesinde Karasu ilçesinde deniz balıkçılığı yapan 143 adet balıkçı teknesi belirlenmiş olup bunlardan 36 teknenin trol ve gırgır, 107 teknenin ise 11 m den küçük, diğerleri sınıfına ait ruhsata sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Çubuk vd. (2007) Eğirdir Gölü'nde yaptıkları çalışmada 1125 balıkçının 484 balıkçı teknesi ile avcılık yaptığını belirtmiştir. Ticari avcılıkta kullanılan teknelerin boylarının 3 ile 9 m arasında dağılım gösterdiğini, balıkçı teknelerinden 18'inin motorsuz olduğu, motorlu teknelerin motor güçlerinin 3 ile 13 HP arasında değiştiğini (298 adedi 10 HP), 15 HP ve üzeri güce sahip motorlu tekne sayısının 9 olduğunu tespit etmişlerdir. Teknelerin %46,3'ünün sac, %40,3'ünün fiberglas kaplama ve %13,4'ünün ahşap olduğu belirtilmiştir. Çalışmada balıkçı teknelerinin boyunun 6,5-22 m, tekne yaşının maksimum 2-45 yıl, avlanma süresinin 30-240 gün arasında olduğu; palamut, lüfer, barbunya, tekir, mezigit, istavrit, kalkan, kefal, tirs, köpek balığı, vatoz, kum midyesi ve deniz salyangozunun ağırlıklı olarak avlandığı belirlenmiştir. Balıkçıların yaş dağılımlarının 32 ile 76 arasında değişim gösterdiğini, balıkçıların %78'inin ve eşlerinin %84'ünün ilköğretim mezunu olduğunu, %98'inin evli olduğunu belirtmişlerdir.

Akdeniz Bölgesi'nde balıkçılık yapan teknelerde ortalama personel sayısı küçük kıyı balıkçılığında 1-2 kişi arasında, gırgır ve trol balıkçılığı yapan teknelerde ise 5-30 kişi arasında değişim göstermektedir. Balıkçıların %67'sinin sosyal güvenceye sahip olduğu, %25'inin baba mesleği olduğu için balıkçılığı seçtiği ve mesleğe çok küçük yaşta başladıkları, baba mesleği olmayanlarında sektöre sonradan girdikleri ve bu işi hobi olarak veya zorunluluktan yaptıkları, %72'sinin kooperatife üye oldukları, çoğunun kooperatif üyeliğini bürokratik kolaylıklar sağladığı, bir kısmının birlik ve beraberlik amacıyla, bir kısmının da pazarlamada fiyat avantajı sağlamak amacıyla kooperatife üye oldukları belirlenmiştir. Akbulut vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada, Gümüşhane, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun Ordu illeriyle sınırlanan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin deniz balıkları avcılığını ve iç su balıkçılığını, deniz balıkçılığı sektörünün yapısal durumunu sosyoekonomik göstergelerini, bölgedeki su ürünleri sektörünün çeşitli faktörlerden kaynaklanan sorunlarını, bölgenin mevcut gücü ve potansiyelini irdemişlerdir. Tekne başına düşen ortalama personel sayısı küçük kıyı balıkçılığında 1-2 kişi arasında, gırgır balıkçılığı yapan teknelerde ise bu sayının 18-35 kişi arasında değişim gösterdiğini, teknelerde çalışan personelin büyük bir kısmının sosyal güvenlik kuruluşuna kaydının yaptırılmadığını, balıkçılığı baba mesleği olarak devam ettirenlerin büyük bir paya sahip oldukları, birlik beraberlik ve ekonomik yönden avantaj elde etmek amacıyla bölgedeki balıkçıların tamamına yakınının (%98) kooperatif üyesi olduğunu belirlemişlerdir.

Ülkemiz deniz ürünlerinin en düşük payı (%5,9) Akdeniz Bölgesi'nden elde edilmektedir. Bunun nedeni, denizi besleyen akarsuların az olması ve dolayısı ile Akdeniz'in diğer denizlere göre daha az doğal verimliliğe sahip olmasıdır. Karadeniz ve Marmara denizinin aksine biyoçeşitlilik en fazla iken her bir türün popülasyon büyüklüğü ise daha düşüktür.

Bölgenin ve ülke balıkçılığının sorunlarının çözümü için, özellikle pazarlama konusunda kooperatifler desteklenerek güçlendirilmeli ve balıkçıların yeterince örgütlenmesi sağlanmalıdır. Oluşturulacak bir fon çerçevesinde balıkçıların borçlanarak ürünlerini pazarladıkları kabzımallık sisteminin değiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Kooperatiflerin birlik ve üst birlikler yoluyla diğer ülkelerdeki kooperatifleşme, pazarlama ve katma değer yaratacak yöntemlerle işlenmiş balık üretimine eğilmeleri sağlanmalıdır.

Balıkçıların sorunları ve balıkçılık yönetiminin daha yakından takip edilebilmesi için Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı yapısı güçlendirilerek Balıkçılık Teknolojisi Mühendisleri ve Su Ürünleri Mühendisleri istihdam edilerek küçük balıkçılar daha yakından izlenmeli ve ilgi/güven tesisi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akbulut, B., Kutlu, S., Zengin, M., Aksungur, N., Özkan, B., Baki, H. 2012. TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri Sektör Raporu. Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Trabzon.
- Aksoy, R., Koç, G. 2012. Small-Scala Fisheries and Their Sustainability: Küçük Ölçekli Balıkçılığın Genel Profili: Zonguldak İli Merkez İlçesinde Bir Saha Çalışması. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 8, 87-103.
- Anonim, 2014. <http://www.google.com/earth/> (Erişim tarihi: 08. 03. 2014).
- Chhaya, N.D., Jani, G.M., Amreliya, J.A. 1991. Economic Viability of Trawlers, Gillnetters and Dug-outs with OBM. Fishing Chimes, 11(4), 53-57.
- Çakır, H. 1988. İzmir'de Su Ürünlerinin Pazarlanması ve Tüketimi. Dokuz Eylül Üniv. Deniz Bil. ve Tekn. Enstitüsü, Deniz Bilimleri Anabilim Dalı, Canlı Deniz Kaynakları Programı, İzmir.

- Çubuk, H., Balık, İ., Çınar, Ş., Özkök, R., Tümgelir, L., Küçükbara, R., Erol, K.G., Uysal, R., Yağcı, M. 2007. Eğirdir Gölü Balıkçılığında Son Durum. Ulusal Su Günleri Sempozyumu, Antalya. 182-188p.
- Doğan, K. 2010. İstanbul Su Ürünleri Kooperatifleri Ve Ortaklarının Sosyo- Ekonomik Analizi. Journal of Fisheries Sciences, 4(4), 318.
- Doğan, K., Gönülal, O. 2011. Gökçeada Balık Tüketim Alışkanlığının Belirlenmesi ve Sosyoekonomik Analizi. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi, 2(5), 57-69.
- Drewes, E. 1982. Three Fishing Villages in Tamil Nadu: A Socio-Economic Study with Special Reference to Role and Status of Women. BOB P/WP/14, GCP/RAS/040/SWE, VI+5 p. (<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/007/ad954e/ad954e00.pdf>)
- Güngör, G., Özen, S., Ş., Güngör, H. 2007. Marmara Denizi Balıkçılığının Sosyoekonomik Yapısı ve Deniz Ürünleri Pazarlaması : Tekirdağ İli Sahil Şeridi Örneği. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 4(3), 311-325.
- Lalande, G., Dube, N. 1990. Economic Analysis of the Quebec Inshore Fishery 1987-1989. Econ. Commer. Analysis Rep. Dep. Fish. Oceans, Canada. No. 68, 26 p.
- Taşdan, K., Çeliker, A., Arısoy, H., Ataseven, Y., Dönmez, D., Gül, U., Demir, A. 2010. Akdeniz Bölgesi'nde Su ürünleri Avcılığı yapan İşletmelerin Sosyoekonomik Analizi. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü. TAGEM/HAYSÜD/2009/09/04/01. Ankara. 120 s.
- TÜİK, 2013. Türkiye İstatistik Kurumu, Su Ürünleri İstatistikleri 2012. ISSN 1013-6177, 61 s. (http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=52)
- Uzmanoğlu, S., Soylu, M. 2006. Karasu (Sakarya) Bölgesi Deniz Balıkçılığının Sosyoekonomik Yapısı. Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, 23(1-3), 515-518.
- Uzmanoğlu, S., Morkoyunlu Yüce, A., Bilgin, F., Soylu, M. 2013. Eğirdir Gölü Balıkçı Profili. Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi Dergisi, 9(2), 8-13.
- Ünal, V., Tokaç, A., Tosunoğlu, Z., Akyol, O., Özbilgin, H., Göncüoğlu, H. 2008. İzmir İli Su Ürünleri Kooperatifleri ve Sorunları. Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi, Ankara, Türkiye Kıyıları 08 Kongresi Bildiriler Kitabı 27-30 Mayıs, L. Balas (Editör), s. 377-385.
- Yağlıoğlu, D. 2013. Akçakoca (Batı Karadeniz) Balıkçılığı ve Balıkçıların Sosyoekonomik Analizi. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi, 9(1), 35-42.
- Yamane, T. 1962. Mathematics for Economists, Prentice-Hall Inc, Englewood Cliffs, NJ.
- Yücel, Ş. 2006. Orta Karadeniz Bölgesi Balıkçılığı ve Balıkçıların Sosyoekonomik Durumu. Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, 23(1-3), 529-532.